

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBA

Biudžetinė įstaiga, J. Tumo-Vaižganto g. 4-1, LT-01108 Vilnius, tel. (8 5) 210 7161, faks. (8 5) 210 7160, el. p. info@ekgt.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188756614

Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai

2019-05-14 Nr. S-114

DĖL „KULTŪRA 2030. KULTŪROS POLITIKOS KRYPTYS“ PROJEKTO

Etninės kultūros globos tarybos (toliau – Taryba) ekspertai, išanalizavę patobulintą Kultūros ministerijos parengtą Lietuvos kultūros politikos strategijos „Kultūra 2030“ (toliau – Strategija) projektą konstatavo, kad palyginti su ankstesniu variantu, jame atsirado daugiau dėmesio etninei kultūrai ir nacionaliniam tapatumui, tačiau visgi naujasis Strategijos projektas pasižymi kai kuriais esminiais trūkumais.

1. Ši Strategija neatspindi konstitucinio tikslo užtikrinti lietuvių tautos ir kalbos išsaugojimą bei kultūros tęstinumą, nes šiame dokumente visiškai nenaudojamos sąvokos *tauta*, *tautinė savimonė*, *tautinė tapatybė*. Jas šiame dokumente pakeičia aiškesnio pagrindimo reikalaujančios sąvokos *tvirtos tapatybės visuomenė*, *visuomenės tapatybė*, *nacionalinis sąmoningumas*, *šalies tapatybė*, kurias galima įvairiai interpretuoti. Nutylint apie lietuvišką tapatybę, į pirmą planą iškeliamas pilietiškumas, todėl kyla abejonė, ar būtent su lietuviška tapatybe sietinas vienas iš Strategijos tikslų vertinimo kriterijų – „visuomenės dalis, kuri labai didžiuojasi savo šalies tapatybe“.

2. Strategijoje nurodyta, kad ją rengiant remtasi įvairiais tarptautiniais strateginiais kultūros dokumentais ir Lietuvoje patvirtintomis kultūros strategijomis, koncepcijomis, gairėmis, programomis, tačiau kai kurie esminiai tarptautiniai ir nacionaliniai kultūros lauko dokumentai čia arba praleisti, arba jų reikšmė įvardyta nepakankamai. Liko net nepaminėta UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija, UNESCO rekomendacijos Baltijos šalims dėl kultūrinio turizmo plėtros, taip pat visiškai neužsiminta apie aukščiausius nacionalinėje teisinėje hierarchijoje teisės aktus – atskiroms kultūros sritims skirtus įstatymus (tarp jų Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų ir Tautinio paveldo produktų įstatymus). Kalbant apie bene aktualesią tarptautinį ES kultūros politikos dokumentą – naująją *Europos kultūros darbotvarkę 2019–2022 m.*, Strategijoje nėra aiškiai įvardyta, kokie konkrečiai šiame dokumente iškelti kultūros politikos strateginiai tikslai, pagrindiniai principai ir prioritetai (tarp pastarųjų – „Kultūros paveldo tvarumas“; „Ekosistema, remianti menininkų, kultūros ir kūrybos specialistus bei europietišką turinį“), nors ES Taryba paragino valstybes nares bendradarbiauti rengiant Kultūros darbotvarkės prioritetus.

3. Sveikintina, kad tinkamesne linkme patobulinta Strategijos pagrindinio tikslo formuluotė „Darnios visuomenės ir gerovės kūrybai įtraukianti kultūra“, tačiau trūksta aiškios kultūros politikos prioritetų apibrėžties. Apie prioritetus turėtų būti kalbama pačioje Strategijos pradžioje, bet apie juos galima rasti tik užuominą paskutinio Strategijos 4-ojo tikslo 4.1. uždavinio pavadinime „Užtikrinti kultūros politikos vaidmenį formuojant ir įgyvendinant nacionalinius prioritetus“, o šio uždavinio turinys neatskleidžia konkretaus nacionalinių prioritetų sąrašo. Strategijai taip pat trūksta aiškaus kultūros politikos principų įvardijimo (skirtingai negu, pavyzdžiui, Estijos svarbiausiame kultūros reglamentavimą apibrėžiančiame dokumente „Pagrindiniai kultūros politikos principai iki 2020 m.“). To negali pakeisti Strategijos įvade išvardyti ir pernelyg abstrakčiai apibrėžti vertybiniai orientyrai (remtis stiprybėmis; vertinti

talentus; įgalinti bendruomenes; gerbti įvairovę; ugdyti kūrybingumą; įtraukti suvokėją; kurti vertę), „kuriuos skatinama diegti ir įvairių sričių kultūrinėje veikloje“. Tuo labiau kad atskiroms kultūros sritims reikalingi ne tik bendrieji, bet ir specifiniai vertybiniai orientyrai.

4. Vienas svarbiausių Strategijos trūkumų – nepakankamas tų įvairių kultūros sričių išgryninimas ir įvardijimas, nors kalbama apie kompetencijų centrų, paslaugų paketo diferencijavimą siejant su atskiromis kultūros sritimis ar sektoriais (žr. Strategijoje 25.1.1 ir 26.1 punktus). Nors Lietuvoje yra sukurti atskiroms kultūros sritims skirti įstatymai, tačiau skirtingos kultūros sritys Strategijoje nėra aiškiai išvardytos, o tai yra būtina siekiant subalansuoti atskirų sričių tolygų vaidmenį bendrojoje kultūros politikoje, pasitelkti būtent tų sričių ekspertus vykdant srities plėtrą. Daugumoje Lietuvos giminingų šalių (Latvijoje, Estijoje, Suomijoje, Švedijoje, Danijoje ir kt.) jau daugelį metų gyvuoja aiškus kultūros suskirstymas į atskiras 7–9 sritis: pvz., Kinas, Scenos menai, Muzika, Vizualieji menai, Architektūra, Literatūra, Kultūros paveldas, Atminties institucijos, Tradicinė kultūra (angl. *Folk culture*) ir pan. Toks įvardijimas turėtų atsirasti Strategijos I kryptyje „Subalansuota ir integrali kultūros politika“, kur tarp kultūros sričių turėtų būti atskirai apibrėžiama tiek Etninė kultūra (jai priskiriant folklorinę veiklą, kraštotyra, tradicines šventes ir papročius, tradicinius amatus, tautinius drabužius ir kitus tautodailės dalykus, etnoarchitektūrą, liaudies žinią ir t. t.), tiek Mėgėjų menas (priskiriant chorų, pučiamųjų ansamblių, kapelų, stilizuotų liaudies šokių, mėgėjiškų teatrų ir kitas veiklas). Taip pat nederėtų pamiršti siekio toliau kokybiškai plėtoti UNESCO nematerialiuoju kultūros paveldu paskelbtą Dainų švenčių tradiciją, o tai neįmanoma be mėgėjų meno, kuris nepagrįstai yra eliminuotas iš Strategijos.

5. Vienas iš minėtos Europos Kultūros darbotvarkės pagrindinių principų nurodo: „Geresniam valdymui reikia aiškiai apibrėžti visų dalyvių atsakomybes ir įsitraukimą“. Tačiau to trūksta čia aptariamai Strategijai, nes jos I kryptyje nėra aiškumo, kaip dalinsis atsakomybe Kultūros ministerija su kitomis institucijomis, atsakingomis už kiekvienos kultūros srities subalansuotą ir integralią kultūros politiką. Liko nepamintėtos Seimui atskaitingos kultūros srities institucijos, kurios padeda Seimui formuoti ir įgyvendinti valstybės politiką išskirtinėse nacionalinės svarbos srityse – Etninės kultūros globos taryba (EKGT), Valstybinė kultūros paveldo komisija (VKPK), Valstybinė lietuvių kalbos komisija, taip pat Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, kurią būtina įtraukti į bendrą Lietuvos kultūros politikos akiratį. Strategijoje didesnis vaidmuo planuojamas nacionalinėms institucijoms, tačiau neaišku, kaip jos pasidalintų atsakomybe, kad nebūtų bereikalingo dubliavimo (pavyzdžiui, nacionalinį statusą turi net 4 muziejai), o kartu pavyktų užtikrinti tolygią visų kultūros sričių aprėptį. Siekiant etninės kultūros ir mėgėjų meno sričių tolygios plėtos, svarbu suteikti deramus įgaliojimus ir resursus Lietuvos nacionaliniam kultūros centrui, kurio vaidmuo Strategijos įgyvendinimo planuose lieka neaiškus. Strategijos projekte nepagrįstai, nesuteikiant galimybių įvairių kultūros sričių ekspertiniam atstovavimui, iškeliamos tik trys institucijos, kurios valdys programas – Lietuvos kultūros taryba (toliau – LKT), Lietuvos kultūros institutas (LKI) ir Lietuvos kino centras (LKC). Dabar KRF lėšų skirstymas per LKT nėra nei kompetentingas, nei demokratiškas, nes LKT sudarymas nėra grindžiamas atskirų sričių atstovavimu, projektų vertinimui ekspertai atrenkami per viešuosius pirkimus, o strateginių sprendimų priėmimas pernelyg priklauso nuo Kultūros ministro (jis įsakymu kasmet tvirtina KRF lėšomis kultūros rėmimo gaires, įvairias tvarkas, kvotas regionams ir pan.). Kitų dviejų paminėtų kaip prioritетinių institucijų – LKI ir LKC – veiklos kryptys yra gana siauro profilio ir neapėpia viso kultūros lauko.

6. Strategijos 18.7 punkte teigiama, kad būtina išsaugoti materialų ir nematerialų paveldą bei etninės kultūros tradicijas, visa tai „naudoti pagal aiškiai apibrėžtus prioritetus, vadovaujantis darnaus vystymosi principais, kartu sumaniai pritaikant šiuolaikinės visuomenės reikmėms“. Kyla klausimas – kas konkrečiai nustatys tuos aiškiai apibrėžtus prioritetus? Etninės kultūros ir nematerialaus kultūros paveldo srityje didžiausia kompetencija pasižymi EKGT, kurioje kolegialius sprendimus priima svarbiausių šios srities institucijų ir organizacijų bei etnografinių regionų atstovai, todėl jie ir galėtų nustatyti tuos prioritetus. Nerimą kelia tai, kad Strategijos 24.4. punkte teigiama, jog visas kultūros politikos stebėsenos ir analizės veiklas koordinuos LKT,

nors atskirų sričių ekspertinė kompetencija sukoncentruota kitose institucijose, todėl, pavyzdžiui, etninės kultūros srities stebėsenos bei analizės veiklas daug geriau už LKT gali atlikti EKG. Kartu reikia atkreipti dėmesį, kad Strategijos 42 punkte teigiama, kad Strategijos įgyvendinimo stebėsenai ir vertinimui bus naudojami tik Statistikos departamento ir „Eurostat“ viešai skelbiami duomenys, sociologinių apklausų ir tyrimų duomenys. Strategijos priede pateikti tikslų vertinimo kriterijai taip pat parodo nuostatą labiausiai remtis kiekybiniais duomenimis. Stebėsenos pagrindimas vien kiekybiniais duomenimis kelia abejonių, nes kultūros specifika reikalauja vadovautis ne tiek ekonomikai ir gamybai tinkama kiekybine statistika, kiek kokybiniais rodikliais, kuriuos išanalizuoti turi atitinkamos kultūros srities kompetenciją turintys ekspertai. Strategijos priede pateikti tikslų vertinimo kriterijai, grindžiami vien kiekybine statistika, atrodo pernelyg menki tokiam strateginiam dokumentui, turinčiam aprėpti labai plačius kultūros politikos formavimo horizontus.

7. Atkreiptinas dėmesys, kad tobulinant Strategijos projektą buvo labiau atsižvelgta į būtent kultūros politikos gaires, o ne vien į *meno* (jo sąvoka siauresnė), tačiau kai kur visgi išliko didesnė orientacija ne į kultūrinę įvairovę, o daugiau į profesionalųjį meną – ypač apibūdinant 2-ojo Strategijos tikslo pirmą uždavinį. Pats II krypties pavadinimas „Kūrybinga asmenybė ir stiprios tapatybės visuomenė“ yra per siauras, nes tarp asmenybės ir visuomenės trūksta tarpinio dėmens – *kūrybingų bendruomenių*. Joms būtina skirti atskirą dėmesį, kadangi bendruomenės veikia saviti ir sudėtingi socialiniai veiksniai, o siekiant formuoti stiprios tapatybės visuomenę, labai svarbu skatinti bendruomenių kūrybinę saviraišką, bendruomeninių papročių išsaugojimą ir tęstinumą.

8. Strategijoje, kaip ir ankstesniuose kultūros politiką Lietuvoje reglamentuojančiuose dokumentuose, per mažai dėmesio skirta perspektyvai, kaip pagrindinių kultūros politikos veikėjų sąrašė galėtų svariai įsitvirtinti įvairias kultūros sritis atstovaujančios NVO, kurių veikla svarbi Lietuvos nacionalinei kultūrai ir kurių veiklos tęstinumą būtina užtikrinti suteikiant pastovų finansavimą (pavyzdžiui, tokie sprendimai puikiai pasiteisina Estijoje).

Apibendrinant reikia pastebėti, kad Strategijai trūksta aiškumo, kokie konkrečiai būtų kultūros politikos formavimo ir realizavimo principai, kaip jie būtų įgyvendinami, todėl siūlome šio svarbaus teisės akto projektą iš esmės tobulinti. EKG siūlo savo ekspertinę patirtį ir konstruktyvų bendradarbiavimą siekiant kuo geresnių rezultatų.

Tarybos pirmininkė

Dalia Urbanavičienė